

Уроки зарубіжної літератури

- Що, на вашу думку, символізують гудзики замість очей?
- Спробуймо дати свої поради батькам і дітям:
- бути уважними і толерантними;
 - знаходити час для спілкування;
 - не втрачати любові до життя;
 - поважати смаки та право на особистий простір інших;
 - пам'ятати, що гіперопіка — погано, так само, як і нестача уваги...

Учитель. Твір «Кораліна» Ніла Геймана вчить кількох важливих життєвих уроків:

1. Цінувати те, що маєш — Кораліна спочатку невдоволена своїм життям і батьками, але згодом розуміє, наскільки вони їй дорогі, коли опиняється в небезпечному світі з «іншою матір'ю».
2. Бути хоробрим — головна героїня демонструє справжню сміливість, коли бореться зі злом, щоб урятувати своїх рідних і душі інших дітей.
3. Не довіряти зовнішньому блиску — інший світ виглядає привабливим, але за яскравістю хова-

ється темна небезпека. Це вчить критично ставитися до речей, що здаються надто гарними, щоб бути правдою.

4. Сила волі й рішучість — Кораліна не здається навіть тоді, коли все начебто втрачено. Це приклад наполегливості та внутрішньої сили.
 5. Самостійність і дорослішання — протягом історії Кораліна дорослішає, вчиться приймати рішення і брати на себе відповідальність.
- Це твір не лише про пригоди, а й про внутрішній розвиток, боротьбу зі страхами та пізнання себе.

VI. Підсумки та оцінювання.

VII. Домашнє завдання. Підготуватись до контрольної роботи.

Презентація до уроку

https://www.canva.com/design/DAGkCtk83Q8/LMx4ntlF-kMUpDMnliOeuQ/view?utm_content=DAGkCtk83Q8&utm_campaign=designshare&utm_medium=link2&utm_source=uniqueLinks&utlId=h035483fd29

Ірина Рогова,

учитель зарубіжної літератури,
української мови та літератури,
НБК № 39 м. Києва

Щоб не опинитися у «світі спалених книжок»

Урок за романом Р. Бредбері «451° за Фаренгейтом» (9 клас)

УДК 373.5.016: 821.09(73)(092)БРЕДБЕРІ
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.4.340473>

Тема. Катастрофа «світу спалених книг» у романі-антиутопії Рея Дугласа Бредбері «451° за Фаренгейтом».

© Ірина Рогова, 2025

Мета: формування предметних компетентностей: розкрити тематику та проблематику твору Рея Дугласа Бредбері «451° за Фаренгейтом», визначити роль особистості письменника в літературі; охарактеризувати роман як один із вершинних у творчості письменника; розвивати словниковий запас старшокласників, навички зв'язного мовлення, критичного мислення; виховувати у старшокласників потребу у високих естетичних та гуманних цінностях; формування ключових компетентностей: уміння вчитися: актуалізувати пізнавальну діяльність та критичне мислення учнів; комунікативних: навички

спілкування в колективі; толерантне ставлення до думок і почуттів інших людей; *інформаційних*: уміння визначати роль деталі в тексті; навички роботи з книгою; *загальнокультурних*: естетичний смак; вишукані читацькі вподобання; світогляд.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

ХІД УРОКУ

I. Організаційний момент.

II. Мотивація навчальної діяльності.

Вступне слово вчителя. Ще з давніх часів людство хвилює одне запитання: як зробити світ гармонійним, як досягти того, щоб усім жилося добре? Відповідь упродовж століть шукали видатні філософи, вчені. Переймався цим питанням і американський письменник Рей Дуглас Бредбері. Усю творчість письменника пронизує тривога за долю людства. Герої його творів — незвичайні, непередбачувані, сильні і сміливі. Їм доводиться кидати виклики і приймати їх, проходити випробування і виживати тоді, коли це майже неможливо.

Персонажі Р. Бредбері — одинаки, що кидаються в безнадійну сутичку, прагнучи не стільки перемогти, скільки ствердити свою людську гідність.

Любов до людини, ненависть до усього їй ворожого — до того, що заважає людині бути гідною цього гордого звання, — така рушійна сила творчості Рея Дугласа Бредбері. Ця нероздільна «любов-ненависть». Спробуємо сьогодні відчути і зрозуміти історію героїв книги американського письменника.

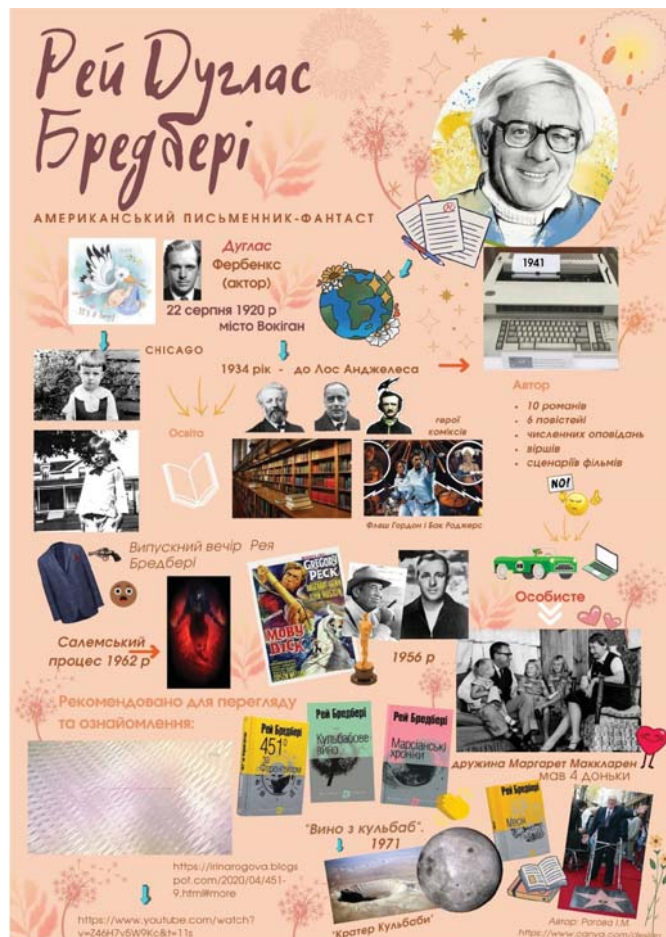
III. Оголошення теми й мети уроку

IV. Актуалізація опорних знань.

Учитель. Рей Дуглас Бредбері — це не просто популярний письменник, це людина, яка дивує наших сучасників своїм інтелектом, глибиною та метафоричністю думки та навіть можливістю бачити наперед. Його називають майстром фантастики й основоположником багатьох традицій цього жанру, одним з найбільш впливових письменників світу. Він же, у свою чергу, вважав за краще називати себе казкарем, який розповідає фантастичні історії. Я особисто була вражена творами, написаними в 50—60-х роках минулого століття, які так нагадують сьогоднішні. Пропоную знайомство з найвідомішим романом Рея Бредбері «451° за Фаренгейтом».

Бесіда.

- Що з творів цього письменника ви вже вивчали? (Оповідання «Усмішка»).
- Що ви пам'ятаєте про Рея Дугласа Бредбері? Розглянемо інфографіку, аби пригадати факти біографії письменника.
- Де народився майбутній письменник і чим захоплювався?
- Що вам відомо про його творчість?
- Яким був Рей Бредбері в дорослому житті?

Коментар до інфографіки. Рей Бредбері народився 22 серпня 1920 року в місті Вокіган, штат Іллінойс. Друге ім'я — Дуглас — він отримав на честь знаменитого актора того часу Дугласа Фербенкса. Батько — Леонард Сполдінг Бредбері — був нащадком англійців-першопереселенців, мати — Марі Естер Моберт — шведкою. Бредбері — автор 10 романів, 6 повістей та численних оповідань та віршів (майже не перекладених українською).

Він був одружений з Маргарет Маккларен, від шлюбу з якою з'явилися на світ чотири доньки.

З дитинства, завдячуючи родинній легенді, Бредбері вважав себе праправнуком чаклунки, спаленої в часи Салемського процесу над відьмами в 1692 році. Пізніше, ставши письменником, Бредбері змальовуватиме у своїх оповіданнях відьом і чаклунів добрими персонажами, а іноді — загнаними жертвами переслідувань, які потребують нашого співчуття.

У дитинстві Рей був захоплений мрією про те, як одного разу, зайшовши до бібліотеки, він побачить там свої книжки поруч із «Чарівником країни Оз». Адже книжки на полицях розташовуються за алфавітом, отже, місце Бредбері — поруч із Баумом.

У 1930-х роках, у розпал Великої депресії, родина Бредбері переїхала до Лос-Анджелеса. Жили вони дуже бідно, і коли Рей закінчив курс середньої школи,

Уроки зарубіжної літератури

батьки навіть не змогли купити йому новий костюм. Парубкові довелося йти на випускний вечір у костюмі свого покійного дядька Лестера, який загинув від рук грабіжників. Дірки від куль на піджаку було акуратно заштопано.

Рею Бредбері не вдалося вступити до коледжу. Пізніше, у 1971 році, вийшла його стаття під назвою «Як замість коледжу я закінчив бібліотеки, або Думки підлітка, який побував на місяці в 1932».

У 1956 році Бредбері написав сценарій до фільму Джона Х'юстона «Мобі Дік», який отримав премію «Оскар» та увійшов до класики світового пригодницького кіно.

Про свою «літературну сім'ю» Бредбері писав так: «Жуль Верн був моїм батьком, Уеллс — мудрим дядечком. Едгар Аллан По доводився мені двоюрідним братом; він, як кажан, постійно мешкав у нас на темному горіщі. Флеш Гордон і Бак Роджерс — мої брати і товариші. Ось вам і вся моя рідня... Ну, ким я ще міг стати, як не письменником-фантастом у такій сімейці».

Значно вплинула на долю письменника зустріч з однофамільцем, який підтримав його. Першим його видавцем був Уолтер Бредбері, який, власне, і запропонував молодому письменникові об'єднати розрізнені оповідання в один цикл. Рей Бредбері назвав «Марсіанські хроніки» ненавмисним романом.

У 1971 році, після четвертої висадки людини на Місяць, з ініціативи екіпажу «Аполлон-15» на місячну карту нанесли «Кратер Кульбаби». Ця подія присвячена Рею Бредбері — авторові роману «Вино з кульбаб».

Стосовно цифрових бібліотек. «Оцифрування саме по собі не є розв'язанням проблем, все залежить від того, яке застосування йому знаходять. Якщо це спонукає людей до читання, добре, якщо ні, навіщо воно потрібне? Сам я відмовився оцифрувати мої книжки. Я люблю брати книжку в руки, вдихати її запах, відчувати її, носити з собою. З комп'ютером це неможливо!» На відміну від багатьох мешканців Сполучених Штатів, Бредбері не водив автомобіль. Про себе іронічно казав з цього приводу, що сучасні технічні досягнення викликали у нього паніку. Лише раз у житті скористався літаком...

Письменник був нагороджений численними нагородами та преміями. 1 квітня 2002 р., у Голлівуді (штат Каліфорнія, США) Рей Бредбері був присутній на голлівудській Алеї слави під час нагородження Зіркою за досягнення в кінематографі.

Ще за життя письменник вказав місце свого поховання — Вествудське кладовище на заході Лос-Анджелеса. Вибрав письменник і напис на надгробку: «Автор 451-го градуса за Фаренгейтом».

«Смерть — це форма розплати з космосом за чудову розкіш побути живим».

V. Вивчення нового матеріалу. Робота над темою уроку.

Учитель. Книжка — одне з найбільших чудес, створених людиною. Відтоді як люди навчилися писати, всю свою мудрість вони довірили саме книжкам.

Адже вони відкривають нам навколишній світ, допомагають уявити минуле та заглянути в майбутнє. Коли ж людина припиняє читати — вона перестає мислити. Але інколи це дуже вигідно тим, хто поставив за мету володіти світом. Також безоглядне прагнення до влади штовхає все людство до катастрофи.

- Які асоціації у вас виникають зі словом «катастрофа»?

Катастрофа (від давньогрецького катастрофῆ — «переворот, зверження; смерть») — велика за масштабами аварія чи інша подія, що призводить до тяжких (або безповоротних) наслідків. Бредбері переніс дію свого роману в ті часи, коли книги почали спалювати за те, що вони змушують людей думати. Розглянемо інфографіку.

- Як ви думаєте, чому знак питання біля двох героїв?

Коментар учителя. Хмарина слів нам підказує, що в книжці йдеться саме про катастрофу, адже читач знайомиться зі світом, де панують небезпека, злість, страх, насилство. Порожнеча і попіл чинять чоловіки, професія яких переосмислена аж до протилежного. Батьки, а потім й їхні сини руйнують вогнем колишні думки, втілені у книжках, хоча за фахом вони — пожежники. Якась іронія долі, що насправді спричинена постійним наглядом, підозрами і доносами, а це в свою чергу вже катастрофа деградації душі. Роман розкриває нам різні позиції головних героїв, які є абсолютною протилежністю світоглядних переконань юної Кларис та дорослого чоловіка-пожежника. Не все так однозначно, тому твір має багато питань та відповідей, внутрішніх змін та динамічного перебігу подій. Звернемось до часу та складних метафор, що описує ця книга.

- З'ясуємо, чому твір має таку назву.

«451° за Фаренгейтом» — це відображення життя людей постіндустріального суспільства, де панує повний контроль суспільства урядом. Читання книжок —

це найбільший кримінальний злочин, який жорстоко карається державою, а пожежники мають розпалювати вогонь.

451° за Фаренгейтом — температура, за якої горить папір, температура суспільного настрою та сердець мешканців антиінтелектуального світу. Саме таким постає життя людей майбутнього на сторінках роману Рея Бредбері. Думати, до речі, заборонено також. І, схоже, уряд країни досяг би своєї мети, змусивши націю відмовитися від усіх знань і почуттів, якби не пожежник, внутрішня свобода якого сягнула вище термометра за Фаренгейтом.

Із минулого звертаємо погляд до майбутнього. Над можливими розбіжностями розвитку людства у майбутньому замислювалося й замислюється багато людей. Одні письменники змальовували майбутнє як рай на землі, перемогу розуму, справедливості й технічного прогресу, інші — як загальну деградацію внаслідок надрозвитку техніки, глобальних катастроф, війн або втручання космічних прибульців. Письменник Рей Дуґлас Бредбері, як і в новелі «Усмішка», в романі описує невтішне майбутнє. І не тому, що він песиміст: просто митець вважає своїм обов'язком застерегти людство від фатальних помилок, він подає надію, що кожне молоде покоління буде обачнішим, розумнішим, духовнішим за попереднє.

Робота з карткою.

Розгляньте зображення та дайте відповідь на запитання, як виник задум написання роману Рея Бредбері «451° за Фаренгейтом?»

Коментар вчителя. У 1930-ті роки автор роману жив в Лос-Анджелесі, де часто дивився фільми. Перед кожним з них традиційно показували кінохроніки, в яких фашисти спалювали на вогнищах книжки. Ці кадри зачепили Бредбері настільки, що викликали сльози, а потім вилилися в цілий роман. Потрібно відзначити, що Рей Бредбері часто бував у публічній бібліотеці в період Великої депресії. У цей непростий час книжки були кращими друзями письменника.

Ім'я та прізвище письменника

Історія написання роману

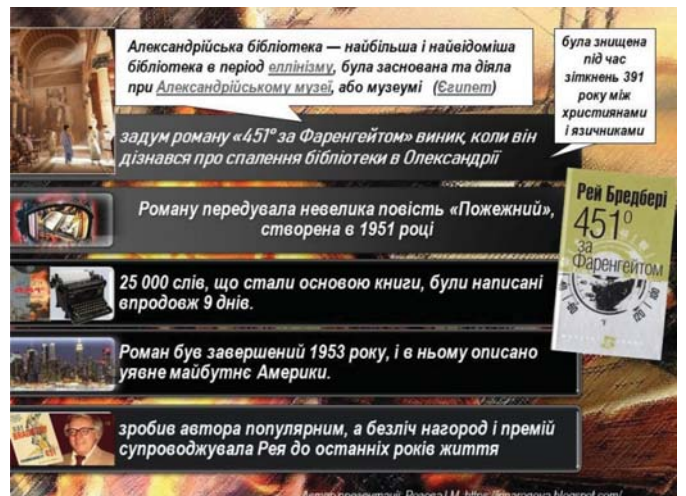
Головні герої

Жанр твору

Другорядні герої

Тема твору

Особисті враження

Доля бібліотек йому теж була небайдужа. Рей Бредбері також був вражений історичним фактом знищення бібліотеки в Олександрії 391 року.

Цікаво, що цей роман автор друкував на друкарській машинці, яку брав на прокат в публічній бібліотеці Лос-Анджелеса.

В основу роману ліг сюжет невиданого оповідання «Пожежник» і оповідання «Пішохід».

Уроки зарубіжної літератури

Уперше роман друкувався частинами в Playboy.

В СРСР вперше ця книга видана в 1956 році. Відгуки на роман були різноманітні — і негативні, і позитивні. Хоча навіть наявність негативних відгуків в ідеологічних журналах не призвела до заборони книги.

З'ясуємо тему твору.

Отже, про що насправді Рей Бредбері написав свою книгу «451° за Фаренгейтом»?

Коментар учителя. Нам розкривається майбутнє, в якому Америка оголосила книжки поза законом, а головний герой твору спалює залишки видань, щоб заробити собі на життя. Звичайно, Рей Бредбері переймався долею американців, але чи йдеться лише про співвітчизників. Скоріше за все проблеми твору стосуються всіх і кожного. Сам автор не раз заперечував, коли йому закидали критику проблем своєї країни. Письменника непокоїло те, як телебачення вбиває бажання читати книги. Сам Бредбері стверджував: «Турбувала мене не свобода, а люди, яких телебачення перетворює на несвідомих глядачів. «451° за Фаренгейтом» не про цензуру, а про недолугий вплив популярної культури через телебачення та новини, про розповсюдження величезних екранів та про бомбардування «фактиками». Усі програми на телебаченні не дають тобі нічого, окрім цих «фактиків». Вони скажуть вам, коли Наполеон народився, але не скажуть, ким він був насправді.

Отже, твір Рея Бредбері розкриває гостросоціальну проблематику життя суспільства, що не втрачає своєї актуальності протягом багатьох років.

Центральна тема роману — роль книжки в житті людини; важке прозоріння особистості в тоталітарному суспільстві, яке втратило здатність самостійно мислити, аналізувати те, що відбувається, і робити власні висновки.

Інтерактивний прийом «Мозковий штурм».

Для українців характерно цікавитись майбутнім. Звідси й інтерес до передбачень мольфарів, бесіди

з екстрасенсами, увага до гороскопів. Майбутнє — це таїна, мрія або поезія, яка частенько насторожує та примушує замислитись. Рядки вірша улюбленої поетеси Ліни Костенко дуже співзвучні з темою, порушеною в романі «451° за Фаренгейтом» Рея Бредбері.

Вже почалось, мабуть, майбутнє.
Оце, либонь, вже почалось...
Не забувайте незабутнє,
воно вже інеєм взялось!

І не знецінюйте коштовне,
не загубіться у юрбі.
Не проміняйте неповторне
на сто ерзаців у собі!

Минають фронди і жіронди,
минає славне і гучне.
Шукайте посмішку Джоконди,
вона ніколи не мине.

Любіть травинку, і тваринку,
і сонце завтрашнього дня,
вечірню в попелі жаринку,
сляхетну інохідь коня.

Згадайте в поспіху вагона,
в невідворотності зникань,
як рафаелівська Мадонна
у вічі дивиться вікам!

В епоху спорту і синтетики
людей велика ряснота.
Нехай тендітні пальці етики
торкнуть вам серце і уста.

- Подумайте, чи може цей вірш бути епіграфом до уроку і чому?
- Порівняйте проблематику роману Рея Бредбері «451° за Фаренгейтом» та вірша Ліни Костенко. (У романі «451° за Фаренгейтом» американського письменника Р. Д. Бредбері і у вірші української поетеси Л. В. Костенко автори порушують проблеми:
 - людини і природи;
 - користі і шкоди технічного прогресу;
 - відносин представників влади та народу в тоталітарному суспільстві;
 - цінності людського життя;
 - людини й мистецтва, художнього слова).

Учитель. Отже, увага до вічних цінностей, бажання зберегти і передати наступним поколінням означає «не загубитись» у юрбі. Сьогодні ми спробуємо почати з'ясувати, хто з героїв «не загубився у юрбі», а хто є носієм «масових цінностей» і що вони собою представляють. Продовжимо працювати над системою образів протягом наступного уроку.

- Дайте відповідь, що у «світі спалених книг» відбувається?

«Чиновники стверджують, що всі щасливі» — оті «всі» становлять юрбу, «загублених у юрбі». Вони свято вірять, що все просто чудово, що вони живуть заради розваги, як, власне, і слід жити. Проте абсолютне щастя — це утопія (фантазія, мрія, що не збувається).

- Розгляньте плакат. З'ясуйте, які твори належать до науково-фантастичної літератури. Запишіть у зошит визначення.

Науково-фантастична література — це художні твори, в яких автори під впливом науково-технічного прогресу намагаються в образній формі прогнозувати майбутнє, показувати прийдешню долю людства.

До речі! Бредбері не любив, коли його називали «письменником-фантастом». «Насправді я не зовсім фантаст. Такий ярлик мені довгий час навішували. Лише 20% моїх творів можна віднести до наукової фантастики. Решта — це «магічний реалізм», чи як там краще його класифікувати... Єдиний мій суто фантастичний роман «451 градус за Фаренгейтом». Усе, про що там розказано, може справді статися. І воно вже насправді відбувається», — розповідав він. Бредбері був впевнений, що людина має змінюватись сама і змінювати світ, хоча б у своїй уяві.

Утопія (у перекладі з грец. — місце, якого немає) — фантазія, вимисел, мрія, що не збудеться, не справдиться. Поняття утопія вперше з'явилося у однойменному творі Томаса Мора (так у його творі називався острів, на якому було створено ідеальне суспільство). Сьогодні утопія — це літературний жанр, наближений до наукової фантастики. Для нього характерна неабияка переконаність автора в бездоганності проголошеної ним ідеї.

Антиутопія — вигадане суспільство, яке є антитезою утопії. Зазвичай для нього характерний гнітючий суспільний контроль, що здійснюється авторитарним або тоталітарним урядом.

Уперше термін антиутопія вжив британський філософ і економіст Джон Стюарт Мілль 1868 р. У жанрі антиутопії писали Дж. Орвелл, О. Гакслі, Р. Д. Бредбері та інші.

Отже, твір Р. Бредбері — це роман-антиутопія, бо він розвінчує вигадане суспільство, тому що у ньому зневажається людська гідність, здійснюється тотальний контроль над кожним.

- Розгляньте таблицю, щоб познайомитись з героями книги.

Гай Монтег і Кларіс	головні герої роману Р. Бредбері «451° за Фаренгейтом»
Гай Монтег	пожежник, менестрель вогню
Кларіс Маклелен	сімнадцятилітня дівчина, нова сусідка Монтегів
Мілдред	дружина Гая Монтега, звичайна мешканка мегаполіса, любить переглядати телепередачі
Брандмейстер Бітті	капітан пожежної станції, начальник Монтега
Фабер	літній чоловік, колишній викладач англійської мови, безробітний
Гренджер	літній чоловік, ватажок інтелектуалів-вигнанців
Місіс Фелпс і місіс Бауелс	подруги Мілдред, теж захоплювалися переглядом телепередач
Літня жінка	мешканка старої частини міста, власниця бібліотеки

Питання в тому, чи стали вони частиною бездуховної маси, чи зіграли вони ключові ролі на екрані загальної катастрофи у «світі спалених книжок».

Простежимо протягом наступних уроків за ними як за героями улюблених серіалів, адже популярність телепередач так хвилювала самого письменника.

VI. Підбиття підсумків уроку.

- Бесіда.

— Про героїв якого часу йдеться в романі?
 — Які теми порушував автор?
 — Яке враження справив на вас прочитаний твір?
 — Продовжте речення: «твір Рея Дугласа Бредбері змусив мене замислитися над...».

Учитель. Ми всі хочемо жити в демократичному суспільстві, вільно ходити вулицями, читати книжки, милуватися природою, спілкуватися з рідними та однокласниками, радіти життю і почуватися щасливими.

Домашнє завдання. 1. Щоб не стати мешканцем «світу спалених книг», прочитати першу та другу частини роману «451° за Фаренгейтом». Завершити роботу з карткою-шаблоном. 2. Дібрати та виписати цитати до образу головного героя Гая Монтега, який

працює пожежником і спалює книжки, щоб відповісти на питання: як Гай ставився до своєї роботи і що він відчуває, виконуючи свої професійні обов'язки?

Список використаних джерел

Розмова з Реєм Бредбері головного редактора журналу «Всесвіт» Олега Микитенка (Журнал «Всесвіт», № 8, 1990 р.); <https://zarlit.com/article/77.html>; <https://www.ukrplib.com.ua/world/printit.php?tid=406>;

<https://tvir.biographiya.com/analiz-451-gradus-za-farengjtom-bredberi/>; <https://starylev.com.ua/news/pro-shcho-naspravdi-rey-bredberi-napysav-svoyu-knygu-451deg-za-farengjtom>; <https://www.ukrplib.com.ua/books/printit.php?tid=1038>; <https://www.ukrplib.com.ua/review-zl/printit.php?tid=10304>; <https://www.ukrplib.com.ua/tvory-zl/toauthor.php?id=3>; <https://naurok.com.ua/cikl-urokiv-zarubizhno-literaturi-za-tvorchistyu-reya-bredberi-19191.html>; <https://irinarogova.blogspot.com/2020/04/451-9.html>;

Світлана Гарна,

проректор з інноваційної та методичної роботи, доцент кафедри суспільно-гуманітарної та медійної освіти, кандидат педагогічних наук, Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Віталіна Козієва,

учитель української мови та літератури, зарубіжної літератури, Новодонецький заклад загальної середньої освіти I–III ступенів Новодонецької селищної ради Донецької області, викладач української мови та літератури, Олександрівський професійний аграрний ліцей

Комікс-адаптація як засіб мотивації учнів до читання

УДК 741.5:028.5

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.4.340475>

Що таке комікс? У XXI ст. суспільство віддає перевагу візуально-образному вираженню думки, яке значно спрощує сприйняття інформації. Комікс — інформаційний продукт, який є зафіксованою на матеріальному носії зв'язною розповіддю, історією, відображеною в малюнках, які зазвичай супроводжуються короткими текстами. Термін «комікс» походить від англійського *comic* — комедійний, кумедний, комічний, смішний. Комікс є засобом швидкої й ефективної передачі інформації за рахунок одночасного використання графічних і вербальних компонентів. Його можна розглядати як окремий вид мистецтва і жанр літератури, що поступово набуває популярності.

«Батьком» коміксу вважається швейцарський художник і письменник Р. Тепфер. У 1837 р., намагаючись пояснити свої роботи, він висловив думку, що

комікс має змішану природу та складається із серії малюнків, виконаних у формі ескізу. Кожний малюнок супроводжується однією чи двома рядками тексту. Малюнки без тексту мали б неоднозначне тлумачення, текст без малюнків був би просто незрозумілим. Але разом вони складаються у своєрідний роман, проте настільки своєрідний, що він схожий на роман не більше, ніж на щось інше подібне [4, с. 11].

Коротке тлумачення коміксу як історії, розказаної в малюнках, з'явилося після публікації в серйозних наукових французьких видання низки статей про цей вид мистецтва. Поштовхом такої зацікавленості став Перший конгрес, присвячений коміксу (Італія, 1965). Ширше тлумачення знаходимо у французькому енциклопедичному словнику П. Ларусса (1982): «Послідовність малюнків, що супроводжуються текстом, який описує дію, що переходить з малюнка в малюнок, тим самим забезпечуючи неперервність історії» [4, с. 3].

Розглядаючи поняття коміксу, учені не полишають спроб визначити, який компонент — графічний чи текстово-вербальний — є провідним. Зокрема, у «Літературознавчій енциклопедії» (авт.-уклад. Ю. Ковалів) віддається перевага останньому [2, с. 508]. Французький учений Ф. Лакасен називає комікс примиренням